

ปร=พันธ: ขุนนางในสมัย
สม(จักรพรร=นารายณ์มหาราช

ลิลิตพระลอ

ลิลิตพระลอเป็นยอดของลิลิต เพราะลิลิตพระลอมีอรรถรสที่มีความสมบูรณ์
ครบทุกด้าน ทั้งความบันเทิง ปรัชญาที่สะท้อนวิถีชีวิต ซึ่งมีลักษณะเด่น
แสดงออกถึงอำนาจ อภิสิทธิ์ ความรัก ความหลง
ความกตัญญู ความจงรักภักดี ความพยายาม ความเศร้าโศก
และความตาย อันเป็นกฎอนิจจัง

คำนำ

ลิลิตพระลอ เป็นลิลิตโคกนาฏกรรมความรัก ที่แต่งขึ้นอย่างประณีตงดงาม มีความไพเราะของถ้อยคำ และเต็มไปด้วยสุนทรียศาสตร์ พรรณนาเรื่องด้วยอารมณ์ที่หลากหลาย ใช้โวหารอย่างยอดเยี่ยม ในการบรรยายเนื้อเรื่อง ที่มีฉากอย่างมากมาย หลากหลายอารมณ์ โดยมีแก่นเรื่องแบบรักโคก หรือโคกนาฏกรรม และแฝงแง่คิดถึงสังขารของชีวิต ลิลิตพระลอนี้เคยถูกวิจารณ์อย่างเผ็ดร้อนจากนักวรรณคดีบางกลุ่ม เนื่องจากเชื่อว่าเป็นวรรณกรรมที่มอมเมาทางโลกีย์

ลิลิตพระลอที่ได้รับยกย่องจากวรรณคดีสโมสร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙ ให้เป็นยอดแห่งลิลิต

ผู้แต่งและปีที่แต่ง

ทั้งเรื่องผู้แต่งและปีที่แต่ง ไม่ปรากฏหลักฐานหรือข้อความระบุที่ชัดเจน แต่อาจอาศัยเนื้อเรื่องที่ระบุถึงสงครามระหว่างอยุธยาและเชียงใหม่มาเป็นจุดอ้างอิง ซึ่งเดิมนั้นเชื่อกันว่าจะแต่งขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๑๙๙-๒๒๓๑) แต่ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจน และเป็นที่ถกเถียงกันมาจวบจนปัจจุบัน นักวิจารณ์วรรณคดีส่วนใหญ่ลงความเห็นว่า ลิลิตพระลอแต่งขึ้นในสมัยอยุธยาแน่ และเชื่อว่าเป็นไปได้มากที่จะแต่งขึ้นก่อนสมัยสมเด็จพระนารายณ์ เนื่องจากหนังสือสอนภาษาไทย "จินตามณี" ที่แต่งโดยพระโหราธิบดีในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ได้ตัดเอาโคลงลิลิตพระลอบทที่ว่า

เสียงภาเสียงเล่าอ้าง	อันใด พี่เอ๋ย
เสียงย่อมยอศใคร	ทั่วหล้า
สองเชื้อพี่หลับไหล	สืมนั่น ฤาพี่
สองพี่คิดเองอ้า	อย่าได้ถามเผื่อ

มาใช้เป็นแบบโคลง ๔ เพราะเอกโทตรงตามตำราหมดทุกแห่ง นอกจากหนังสือจินตามณี ยังมีเค้าเงื่อนอย่างอื่นเป็นที่สังเกต คือ หนังสือบทกลอนแต่งครั้งกรุงศรีอยุธยา (ว่าตามตัวอย่างที่ยังมีอยู่) ในช่วงตอนต้นนับแต่รัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมาขอบแต่งลิลิตกันเป็นพื้นมีลิลิตอิงการแข่งน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ลิลิตเรื่องยวนพ่าย และลิลิตเรื่องพระลอเป็นตัวอย่างสำนวนทันเวลาทั้ง ๓ เรื่อง แต่การกวีนิพนธ์ตอนกลางและปลายกรุงศรีอยุธยา ไม่ปรากฏว่ามีการแต่งลิลิตเรื่องใดเลย ดังนั้นจึงมีหลักฐานน่าเชื่อว่า ลิลิตพระลอ เป็นวรรณคดีที่แต่งใน กรุงศรีอยุธยาตอนต้น ราวในระหว่าง พ.ศ. ๑๙๙๑ จนถึง พ.ศ. ๒๐๒๖ แต่ยังมีบางท่านเสนอเวลาที่ใหม่กว่านั้น ว่าน่าจะแต่งขึ้นในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ แต่ยังมีผู้คล้อยตามไม่มากนัก เนื่องจากไม่มีหลักฐานสนับสนุน

นักวรรณคดีมักจะยกโคลงท้ายบทมาเป็นหลักฐานพิจารณาสมัยที่แต่ง ดังนี้

๑๕๙. จบเสรีจมหาราชเจ้า	นิพนธ์
ยอยศพระลอคน	หนึ่งแท้
พี่เลี้ยงอาจเอาตน	ตายก่อน พระนา
ในโลกนี้สุดแล้ว	เลิศล้ำคุณสวรรคย์
๑๖๐. จบเสรีจเยวราชเจ้า	บรรจง
กลอนกล่าวพระลอขยง	ยิ่งผู้
ใครพึงยอมไหลหลง	ฤทธิม พังนา
ดิเรกแรกรักชู	เหิมแท้รักจริงฯ

จากโคลงข้างบน มีผู้เสนอว่า "มหาราช" คือกษัตริย์ เป็นผู้แต่ง และ "เยวราช" เป็นผู้เขียน (บันทึก) และสันนิษฐานว่า ผู้แต่งน่าจะเป็น สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (พระเชษฐา) และผู้เขียน คือ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๔ (พระอาทิตย์วงศ์) และคาดว่าน่าจะแต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๐๓๔-๒๐๓๒

อย่างไรก็ตาม นักวรรณคดีบางท่าน เสนอว่า น่าจะอยู่ในสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราช (พ.ศ. ๒๐๓๓-๒๐๔๙) เนื่องจากเป็นสมัยที่มีสงครามระหว่างไทยกับเชียงใหม่ และเป็นสมัยแรกที่มีการใช้ปืน (ปืนไฟ) ในการรบ

ภาษาสำนวนในลิลิตพระลอ อ่านเข้าใจได้ง่ายกว่าวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ในสมัยอยุธยา แต่ก็ยังมีศัพท์ยาก และศัพท์โบราณอยู่บ้าง ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเหตุให้นักวิจารณ์บางท่านเสนอว่า ลิลิตพระลอแต่งในสมัยรัตนโกสินทร์

คำประพันธ์

คำประพันธ์ในเรื่องลิลิตพระลอ เป็นลิลิตสุภาพ ประกอบด้วย ร่ายสุภาพ, ร่ายสอดสร้อย, โคลงสองสุภาพ, โคลงสามสุภาพ และ โคลงสี่สุภาพ สลับกันตามจังหวะ ลีลา และเนื้อหาของเรื่อง

เรื่องย่อ

ท้าวแมนสรวงเป็นกษัตริย์ของเมืองแมนสรวง พระองค์มีพระมเหสีทรงพระนามว่า “ นางบุญเหลือ ” ทั้งสองพระองค์มีพระโอรสมีพระนามว่า “ พระลอดิลกราช ” หรือเรียกกันสั้น ๆ ว่า “ พระลอ ” มีกิตติศัพท์เป็นที่ร่ำลือกันว่าพระองค์นั้นทรงเป็นชายหนุ่มรูปงามไปทั่วสารทิศจนไปถึงเมืองสรอง (อ่านว่า เมืองสอง) ซึ่งเป็นเมืองที่ถูกปกครองโดยท้าวพิชัยวิษณุกร พระองค์มีพระนามว่า “ พรดาราบดี ” และพระองค์ทรงมีพระธิดาผู้เลอโฉมถึงสองพระองค์พระนามว่า “ พระเพื่อน ” และ “ พระแพง ”

พระเพื่อนและพระแพงได้ยินมาว่า พระลอเป็นชายหนุ่มรูปงาม ก็ให้ความสนใจอยากจะได้ยล พี่เลี้ยงของพระเพื่อนและพระแพงคือนางรีน และนางโรยสังเกตเห็นความปรารถนาของนายหญิงของตนก็เข้าใจในพระประสงค์ สองพี่เลี้ยงจึงอาสาจะจัดการให้นายของตนนั้นได้พบกับพระลอ โดยการส่งคนไปขับชอในนครแมนสรวง และในขณะที่ขับชอนั้นจะให้นักร้องรำพรรณนาถึงความงามของเจ้าหญิงทั้งสอง ในขณะเดียวกันนั้นพี่เลี้ยงทั้งสองก็ได้ไปหาปู่เจ้าสมิงพราย เพื่อที่จะให้ช่วยทำเสน่ห์ให้พระลอหลงใหลในเจ้าหญิงทั้งสอง

เมื่อพระลอต้องมนต์ก็ทำให้ใคร่อยากที่จะได้ยลพระเพื่อนและพระแพงเป็นยิ่งนัก พระองค์เกิดความคลั่งไคล้หลงจนไม่เป็นอันทำอะไรแม้แต่กระทั่งเสวยพระกระยาหาร พุติกรรมที่เปลี่ยนไปของพระองค์ ได้ทำให้พระราชชนนีสงสัยว่าจะมีผีมาเข้ามาสิงสู่อยู่แต่ถึงแม้ว่าจะหาหมอผีคนไหนมาทำพิธีขับไล่ก็ไม่มีผลอันใด พระลอก็ยังคงมีพฤติกรรมอย่างเดิมอยู่

เพื่อที่จะได้ยลเจ้าหญิงทั้งสอง พระลอจึงทูลลาพระราชชนนีออกประพาสป่า แต่จุดประสงค์ที่แท้จริงก็คือ เพื่อที่จะได้ไปยลเจ้าหญิงแห่งเมืองสรองนั่นเอง จากนั้น

พระลอก็ออกเดินทางมุ่งหน้าสู่เมืองสรองพร้อมคนสนิทอีก ๒ คน คือ นายแก้ว กับนายขวัญ พร้อมกับไพร่พลอีกจำนวนหนึ่ง ทั้งหมดต้องเดินทางป่าผ่าดงจนกระทั่งมาพบแม่น้ำสายหนึ่งมีชื่อว่า “ แม่น้ำกาหลง ”

และที่แม่น้ำกาหลงนี้เอง ที่พระลอได้ตั้งอธิษฐานว่าหากตนเองได้รอดกลับมา น้ำจะใสและไหลตามปกติแต่หากต้องตายให้น้ำกลายเป็นสีเลือดและไหลผิดปกติ หลังจากคำอธิษฐานนั้น แม่น้ำก็เปลี่ยนเป็นสีแดงเลือดในทันทีและไหลเวียนวนผิดปกติ เมื่อพระลอเห็นดังนั้นก็รู้ได้ว่าจะมีเรื่องร้ายรออยู่เบื้องหน้าของพระองค์ แต่ก็ไม่ได้ทำให้พระองค์เกิดความย่อท้อที่จะได้พบกับเจ้าหญิงที่พระทัยของพระองค์เรียกร้องแต่อย่างใด ถึงแม้ว่าพระองค์นั้นจะไม่เคยพบนางเลย แต่พระองค์คลั่งใคล้ไหลหลงในตัวนางทั้งสองเป็นยิ่งนัก

ส่วนเจ้าหญิงทั้งสองรอการเดินทางมาของเจ้าชายรูปงามไม่ได้ และเกรงว่ามนต์เสน่ห์ของปู่เจ้าสมิงพรายจะไม่เห็นผล จึงได้ขอร้องให้ปู่เจ้าสมิงพรายช่วยเหลืออีกครั้ง โดยให้ช่วยเนรมิตไถ่ถามขึ้นตัวหนึ่งให้มีเสียงขื่นที่ไพเราะ ทั้งสองพระองค์คิดว่าไถ่ตัวนั้นจะต้องทำให้พระลอสนพระทัยและติดตามมาจนถึงเมืองสรองอย่างแน่นอน

และแล้วเหตุการณ์ก็เป็นไปตามที่เจ้าหญิงสองคาตไว้ พระลอได้ตามไถ่เนรมิตไปจนถึงพระราชอุทยาน และได้พบกับเจ้าหญิงทั้งสองซึ่งกำลังทรงสำราญอยู่ในทันทีที่ทั้งสามได้พบกันก็เกิดความรักใคร่กันในบัดดล และก็เป็นเวลาเดียวกับที่นายแก้วกับนายขวัญ ได้ตกหลุมรักของนางรินและนางโรยผู้ซึ่งเปิดหัวใจต้อนรับชายหนุ่มทั้งสองโดยไม่รีรอเช่นกัน ปรากฏว่าพระลอและบ่าวคนสนิทของพระองค์ลี้กลบเข้าไปอยู่ในพระตำหนักชั้นในซึ่งเป็นที่ประทับของเจ้าหญิงทั้งสอง

อย่างไรก็ตาม ความลับนี้ได้ถูกเปิดเผยเข้าจนได้ เมื่อข่าวได้ไปถึงพระกรรณของพระราชาก็ได้เสด็จมาไต่สวนในทันที และเมื่อพระลอกราบทูลให้ทรงทราบเรื่อง

พระองค์ก็ทรงกริ้วเป็นยิ่งนัก แต่ก็ทรงเข้าพระทัยในความรักของคนทั้งสาม และทรงจัดพิธีอภิเษกสมรสให้ทั้งสามพระองค์ทันที

ด้วยการอ้างเอาพระราชโองการของพระราชโอรสของพระนางคือ ท้าวพระพิชัยวิชิตกร พระเจ้าย่าจึงสั่งให้ทหารล้อมพระลอและไพร่พลเอาไว้ ในขณะที่พระลอกับไพร่พลได้ต่อสู้เอาชีวิตรอด พระนางก็สั่งให้ทหารระดมยิงธนูเข้าใส่ ลูกธนูที่พุ่งเข้าหาพระองค์และไพร่พลประดุจดั่งห่าฝนก็ไม่ปานจึงทำให้ไม่อาจจะต้านทานไว้ได้อีกต่อไป

และเพื่อปกป้องชีวิตของชายคนรักพระเพื่อนกับพระแพงจึงเข้าขวางโดยใช้ตัวเองเป็นโล่กำบังให้พระลอ ทั้งสามจึงต้องมาสิ้นพระชนม์ในอ้อมกอดของกันและกันท่ามกลางศพของบ่าวไพร่ ณ ที่ตรงนั้นเอง ทันใดนั้นทั้งสองเมืองก็ต้องตกอยู่ในความวิปโยคต่อการจากไปของทั้งสามพระองค์ผู้บูชาในรักแท้

ลิลิตพระลอ

ว่า

๑ ศรีสิทธิฤทธิไชย ไกรกรุงอคงเดชฟ้า หล้ารวกถ้วมหิมารอาานุภาพ ปราบทุกทิศ ฤทธิรุก
ราญ ผลิตญพระนคร รอนลาวกาวดาวตัดหัว ตัวกลิ้งกลาดดาชควน ฝ่ายข้างยวนแพ้วฝ่าย ฝ่ายข้างลาว
ประไลย ฝ่ายข้างไทยไชยศรี คั่นยังประเทศพิศาล ตำราญราษฎร์สัมฤทธิ พิพิธราชสมบัติ พิพัฒนามง
คล สรพสกลสิมา ประชากรเกษมสุข สนุกทั่วธานี พระนครศรีโยชยา มหาคิลกภพ นพรัตนราชธานี
บุริรมย อุดมยศโยคยิ่งหล้า ฟ้าพื้นพิภพบุรณ ๑

โคลง ๔

๒ บุญเจ้าจอมโลกเลียง

โลกา

ระเรื้อยเกษมสุขพูล

ใช้น้อย

แสนสนุกศรีโยชยา

ถ้ำรำ ถึงเลย

ทุกประเทศชมค้อยค้อย

กล่าวอ้างเย็นขอ ๑

๓ รุ่งลักสรพศาสตรถ้วน

หญิงชาย

จกกล่าวกลอนพระลอ

เลิศผู้

ไพเราะเรียบบรรยาย

เพราะยิ่ง เพราะนา

สมปีผู้เลี้ยงผู้

ล่อเล่าโลมใจ ๑

๔ สรวลเสียงขับอ่านอ้าง

โคปาน

ฟังเสนาะโคขุน

เปรียบได้

เกลากลอนกล่าวกลการ

กลกล่อม ใจนา

ถวายนำเรอท้าวไท

ธิดาผู้มีบุญ ฯ

ว่า

๕ กล่าวถึงขุนผู้ห้าว นามท่านท้าวแมนสรวง เป็นพระยาหลวงผ่านเผ้า เจ้าเมืองสรวงมีศักดิ์ รมีอัคเทพิพิลาส ชื่อนางนาบุญเหลือ ถ้วนเครือท้าวเครือพระยา สาวโสกาพระสนม ถ้วนทุกกรม กำนัล มนตรีคัลคับคั่ง ช้างม้ามั่งมีมา โยธาเดียรดาหกล้า หมู่ทกล้ำทหาร เผ้าภูบาลนองเนื่อง เมือง ออกมากมียศ ท้าวธมีเอารสราชโปดก ชื่อพระลอคิดกล่อมฟ้า ทิศวันออกกล้า แหล่งไล่สีมา ท่านนา ฯ

ว่า

๖ มีพระยาหนึ่งใหญ่ ฐไชร้ทรงนามกร พิมพิสาครราช พระบาทเจ้าเมืองสรวง สมบัติหลวงสอง ราชามีหิมาเสมอถัน ทิศวันตกไท้ท้าว อคร้าวครอบครองยศ ท้าวธมีเอารสราชฎาไกร ชื่อท้าวพิ ไชยพิชญกร ครันลูกภุทธใหญ่ไชร้ ฐก็ให้ไปกล่าวไปถาม นางนามท้าวนามพระยา ชื่อเจ้าคาราวดี นางมีศรีโสกา เป็นนางพระยาแก่ลูกไท้ ลูกท้าวฐได้เมียรัก ถ้านักเนตรเสนาหา อยู่่นานมามีบุตร สุดสาวทกษัตริย์สององค์ ทรงโฉมจันทรงามเงื่อน ชื่อท้าวเพื่อนท้าวแพง จักแถลงโฉมเลิศล้วน งามถึ พิศงามถ้วน แห่งต้องติดใจ บารนี้ ฯ

ว่า

๗ เมื่อนั้นไท้แมนสรวง พระยาหลวงให้หา หัวเมืองมาริป้อง ว่าเมืองสองกษัตริย์กล้า อย่าช้าเรา จะรบ ชิงพิภพเป็นเมืองออก เร่งบอกให้เรียบพล นายกลณชุมกัน ครันเทียบพลศึกเสร็จ ท้าวฐเสด็จ พยุบาตร ถีลาสจากพระนคร คลื่นกรพลพยุห์ สู่แดนศึกบมิช้า เดียรดาหพลช้างม้า เพียบพื่นภูมิน ฯ

ว่า

๘ ส่วนนรินทรราชา พิมพิสาครราช พระบาทครันไดยิน ว่าภูมินทรแมนสรวง ยกพลหลวงมา กระทั่ง ท้าวฐก็สั่งพลออกรับ ตับตามกันเดียรดาห พระบาทเสด็จบมิช้า พลหัวหน้าพะกัน แกว่งดาว พันฉนาค แกว่งดาบฟาดฉฉัด ชร้องหอกฉัดย่ง ชร้องหอกพุ่งยัย ช้างซ้ายรบมิกลา ช้างขวารบบมิ แคล้ว แคล้วแลแคล้วชิงช้า กล้าแลกกล้าชิงชัน รุมกันพุ่งกันแทง เข้าต่อแย่งต่อยุทธ์ ไหอิงอุเอไชย เสียงปืนไฟกีก้อง สเทือนท้องพสุธา หน้าไม้ดาป็นดาษ ฐนุสาครแผลง แข่งต่อแข่งง่า้าง ช้างพะ ช้างชนกัน ม้าผกผันคลุกเคล้า เข้าวกรวนทวนแทง รแรงเร่งมาหนา ถึงพิมพิสาครราช พระบาทขาด

คอช้าง ขุนพลกว้างขวางรบ กันพระศพกษัตริย์ หนีเมื่อเมืองท่านไท่ ครั้นพระศพเข้าได้ ลั่นเขื่อนให้
หับทวาร ท่านนา ฯ

ว่า

๕ งารรักษาพระนคร ท้าวพิไชยพิชณกรกันเมืองได้ ไ้แม่สรวงเสด็จขึ้น ท้าวพิไชยยืนครอง
พิภพ ปลงศพพระราชบิดาแล้วได้ ฐก็ให้สองพงาหน้าหน้า ไปอยู่ด้วยยาเจ้าวังเดียว กับสองนาง
เจลิยวลลาด พี่เลี้ยงราชธิดา โดยธตราชื่อขึ้น ชื่อนางรินและนางโรย โดยรักษาสองอ่อนท้าว สอง
สมเด็จพระเสด็จตัว สู้ห้องเรือนหลวง ท่านแล ฯ

ว่า

๑๐ เมื่อนั้นไท่แม่สรวง พระยาหลวงผู้มีศักดิ์ ให้ไปกล่าวนางลักษณดี นางมีศรีสวัสดิ์ล่อ
ให้แก่พระลอดิลก ยกเปนอัคมหิณี มีบริวารพระสนม ถ้วนทุกกรมกำนัล ประกอบสรรพสมบุรณ์ จึง
นเรนทร์สุรราชบิดา สวรรคาไลยแล้วเสร็จ พระลอสเด็จพระเสวยราชย์ โคมอภิลาสระสม ดินฟ้าชมรับรู้
แล้ว โคมพระลอสเด็จพระแก้ว กว่าท้าวแดนดิน แลนา ฯ

โคลง ๒

๑๑ รอยรูปอินทรหยาตฟ้า มาอ่าองค์ในหล้า

แหล่งให้คนชม แลฤฯ ฯ

๑๒ พระองค์กลมกล้องแก่ง เอวอ่อนอรอรแฉ่ง

ถ้วนแห่งเจ้ากูงาม บารนี ฯ

๑๓ โคมผจญสามแผ่นดิน งามเลิสงามล้วนแล้

รูปต้องจิตใจ บารนี ฯ

๑๔ ภาจจรในแหล่งหล้า ทุกท้าวคนเที่ยวค้า

เล่าล้วนขอโคม ท่านแล ฯ

๑๕ เดือนจรัสโพยมแจ่มฟ้า

ผิบดีเห็นหน้า

ลอราชไซริ์คเดือน ดุจแล ฯ

๑๖ ตาเหมือนตามฤคมาศ

พิศคิ้วพระลอราช

ประคองแก้วเกาทัณฑ์ ก่งนา ฯ

๑๗ พิศกรณงามเพริศแพรว

กลกลีบบังกชแก้ว

อีกแก้มปรางทอง เทียบนา ฯ

๑๘ ทำนองนาสิกไท่

คือเทพนฤมิตไว้

เปรียบด้วยขอกาม ฯ

๑๙ พระโอรฐ์งามยิ่งแด้ม

ศศิอยู่เยียวยะแย้ม

พระโอรฐ์ไฉ่งามตรู บารนิ ฯ

ว่า

๒๐ พิศดุคางสระสรรม พิศศอกลมกลกลิ่ง สองไพล่พิ้งใจกาม อองามเงื่อนไกรสร พระกรกลง
วงคช นีวสลดยชดเลียบเลศ ประเสริฐสรพสรพวงค์ แต่บาททางค์สุดเกล้า พระเกศงามล้วนเท่า พระ
บาทไถ้งามสม สรรพนา ฯ

โคลง ๔

๒๑ ขับชอยอรราชเทียร

ทุกเมือง

ฤาเล่าพระลอเลื่อง

ทั่วหล้า

โฉมบาบพิตรเปลือง

ใจโลก

สาวหนุ่มพึงเปนบ้า

อยู่เพียงโหยหน ฯ

๒๒	เล่าจาโถมท้าวท้าว	เมืองสรอง
	ขจรข่าวถึงหูสอง	พี่น้อง
	รทวยศจวัญทอง	คราวญใคร่ เห็นนา
	โหยลห้อยในห้อง	อยู่เหยี่ยมพึงสาร ฯ
๒๓	พระแพงพระเพื่อนเพี่ยง	พิศวง
	นับอยู่ในใจจง	จอดไ้
	มลักเห็นดอกกลดหลง	ฉงนเงื่อน อยู่นา
	ออก่อนรทวยไ้หม้	สราภหน้าตาหมอง ฯ
๒๔	นางโรยนางรินขึ้น	ไปเยือน
	เห็นราชสองหมองเหมือน	คั่งไ้
	ทุกวันจุจดวงเดือน	งามขึ้น ไ้สนา
	หมองคั่งนี้ข้าไ้หัว	บอกข้าขอพึง หนึ่งรา ฯ
๒๕	ผิวไ้ฟูพวยอิไ้สร	ยาหาย ง่ายนา
	ไ้หลากทั้งหลายใคร	ช่วยไ้
	ไ้ใจแต่จักตาย	ดีกว่า ไ้สนา
	สองพี่น้องในไ้	แต่ถ้าเฝ้าเพื่อ ฯ

๒๖ ขำพึงเหลือที่พร้อง

สองสมเด็จพระน้อง

กล่าวนี้กลใด ฯ

๒๗ ใดขัดใจแม่ณเกล้า

สองสมเด็จพระเจ้า

บอกไฉ่รเฝือ ฯ

ว่า

๒๘ เจ็บเฝือเหลือแผ่นดิน นะพี หลากกระบิลในแหล่งหล้า นะพี บอกแล้วจะไฉ่หน้าแห่งใด นะพี ความอายใครช่วยได้ นะพี อายแก่คนไฉ่ท่านหั่ว นะพี แหนงตัวตายดีกว่า นะพี สองพีย่าถามเฝือ นะพี เจ็บเฝือเหลือแห่งพร้อง โอเอนคูรักน้อง อย่าซ้ำจำตาย หนึ่งรา ฯ

ว่า

๒๙ ข้าไฉ่ถววยชีพิต เฝือข้าชิดข้าเชื้อ เชื่อดังฤเหตุใด ฅมิไฉ่ใจเท่าเฝ้า สองแม่ณหั่วเจ้า มิได้เอนคูเฝือฤ ฯ

โคลง ๔

๓๐ เสียงฤเสียงเล่าอ้าง

อันใด พียเอย

เสียงยอมขอยศใคร

ท้าวหล้า

สองเชื้อพีหลับไหล

ลืมนั่น ฤพี

สองพีกิดเองอ้า

อย่าได้ถามเฝือ ฯ

๓๑ สิ่งนี้้องแก้วอย่า

โศกา ณแม่

เฝือจักขออาสา

จูงได้

ฉันไคราชจักมา

สมสู่ สองนา

จักสื่อสารถึงไต้

หากรู้แปนกล ฯ